

ОЛЬГА ВОЙЦЕНКО

У Роковини 70-ліття Жіночого руху

Наталя Кобринська

ВИДАННЯ СОЮЗУ УКРАЇНОК КАНАДИ

Едмонтон, Алта.

1 9 5 4

Реферат для відділів
С о ю з у У к р а ї н о к К а н а д и.

У РОКОВИНИ 70-ЛІТТЯ.

Ми довго йшли привіжені, неznані,
Рабиннями були ми, сказано: жінки;
В терпіннях перші, в гаразді останні...
Такими все нас бачили віки.

Та час минав і вибила година,
Що ми добились вільних людських прав,
І стала жінка, як вільна ~~людина~~ людина.
Серед людства і світ її пізнав.

Пізнав великі скарби серця й духа,
Любов і гарт, що носимо в душі.
Ніяка їх не знищить заверуха,
І до добра промощують нам шлях.
Дучимінська.

Цього року українське зорганізоване жіноцтво в цілому вільному світі, хоч і розкинене по різних краях, святочно-відзначає роковини 70-ліття жіночого руху серед українок.

Початок так званого жіночого руху, коли українські жінки вперше порвали із старими традиціями та давним ладом, і пішли пробоем на новий шлях, щоб добиватись рівних прав, треба уважати рік заснування першого українського жіночого товариства, яке називалося „Товариство Руських Женщин”. Установчі збори товариства відбулись 7-го жовтня, 1884 року в місті Станіславові, Західна Україна. Ці збори скликано за ініціативою визначної в нашій історії постаті, письменниці, громадської діячки і піонерки жіночого руху — Наталі Кобринської.

Обставини, серед яких жила українська жінка в часах Наталі Кобринської, були дуже відмінні від сьогоднішніх. Сьогодні жіноцтво майже в цілому світі користує з прав і привілеїв, що їх принесла здобута рівноправність, має вільний доступ до осягнення вищої освіти, бере участь в державних виборах, займає позиції, відзначається у професіях.

А вже найбільш численно бере жіноцтво участь в життю громадським і досягає там колосальних здобутків. От, хоч би і в Канаді: українські жіночі організації несуть велику частину громадської праці і вивязуються з неї якнайкраще. Не згадую вже загально — канадійських організацій, які вкладають в економічний і культурний розвій канадійської держави дуже багато.

І ми, українки, серед нашого угруповання не могли б уявити собі нашого громадського життя без участі в нім жінки, а зокрема — у здобутках Союзу Українок Канади

Олена Пчілка

за 28 років праці, позитивні наслідки якої трудно навіть обчислити.

Та не так було 70 років тому назад. Жінки не належали до жадних організацій, не мали права голосу у державних виборах, ані в громаді, не мали прав вступати на вищі студії. Такі обставини існували не лише серед селянських мас, але й серед інтелігенції; вони узалежнювали жінку, не давали можливості здобути собі фах, ані самостійно працювати на своє удержання. По селах панувала неграмотність. Жінка

поза хатою й дітьми не знала, що діється в світі. Не розуміла вона також повні свого завдання матері-виховниці, не читала ні книжок, ні часописів, і в повній залежності корилась своєму чоловікові, як щось підрядне, без почуття своєї людської гідності. Не кращим було життя жінки-інтелігентки; воно звужилось до кола вузьких родинних інтересів і господарських клопотів.

Та не були кращі обставини і можливості для жінок в інших краях і в інших частинах світу, помимо того що були це жінки державних народів. Державні писані закони, хоч і не всюди однакові, та з малими різницями понижували жінку і ставили її нарівні з малолітніми дітьми. Жіночий рух за право для жінки почався скорше в інших народів, як серед жінок-Українок.

Дуже цікава і мало знана подія сталась була в Англії ще сорок років перед тим, як Кобринська зорганізувала "Товариство Руських Женщин".

Подія ця сталась 1840 року в Лондоні, в Англії. Там тоді відбувався Світовий З'їзд Worlds Anti-Slavery Movement. Це був З'їзд тієї організації яка боролася за звільнення кріпаків та невільників у цілому світі. На цю Конвенцію поїхала з Америки делегація, в якій крім чоловіків, було також п'ять жінок. Ці жінки були виделеговані на З'їзд з повноправними мандатами, щоб брати участь у З'їзді імена їх такі: Лукрета Мотт, Еббі Кімбер, Сара Анна Пов, Анна Филипс і Еббі Савтвік.

І яке було велике здивування та розчарування тих жінок, які, відбувши таку довгу і тяжку подорож океаном (а тоді переїхати океан не було так легко як сьогодні), довідалися, що впорядчики З'їзду не прийняли їх повноправностей і не визнали їх повноправними делегатками тільки тому, що вони були жінки.

Ця подія викликала велике замішення на салі З'їзду, бо одні були за тим, щоб жінок визнати, як повноправних делегаток із правом участі в нарадах З'їзду нарівні з мужчинами, а інші були проти. А деякі присутні священики, у своїх аргументах проти участі жінок почали навіть голосити цитати із Святого Письма, що жінки мають мовчати в церквах.

мають коритися своїм чоловікам як Господеві, тому, що чоловік є голова й володар жінки і т. ін.

І перший день З'їзду, замість того, щоб приступити до нарад над справами, для яких делегати зіхалися, увесь був страчений на гарячі дискусії, чи допустити жінок на наради, чи ні. Остаточо відбулось голосування над цією справою. Наслідок був той, що жінки не мають права брати участі в нарадах, як делегати, однак їм було дозволено сидіти нагорі, на галерії підчас нарад за заслоною, щоб вони могли тільки чути голоси й ухвали, але щоб їх ніхто не бачив і вони — нікого.

Але внаслідок такого рішення два дуже відважних мужчини, які боронили прав участі жінок на З'їзді, в знак протесту і солідарности з делегатками, рішили сидіти протягом цілого ходу нарад разом із жінками на галерії за заслоною.

І яка іронія! Жінки, які відбули таку далеку й тяжку подорож з метою взяти участь в нарадах у визволенню невольників, мабуть вперше збагнули, що вони самі є невольницями. І тих п'ять жінок, там таки в Лондоні, постановили застановитися над жіночим питанням і то так скоро, як тільки повернуться додому.

І коли вони повернулись додому і вглибились у цю проблему, вони зрозуміли те саме, становище жінки в англійським світі, яке ми визначили вище для жінки в Україні за часів Наталі Кобринської, а саме: повне безправ'я для жінки, як під оглядом освіти, економічної самостійности, так і під оглядом політичного чи якого іншого права.

І жінки побачили, що вони мусять вибороти ті всі права самі. Йшла довга підготовча праця щодо зорганізування жінок. Перша Конвенція жінок в Америці була скликана в Сенека Фалс, Н. Й. в 1848 році. На цій Конвенції була схвалена резолюція, що жінка є рівна чоловікові і з відкликом на Деклярацію Незалежности, предложена була урядові.

У провідництві за право жінки в Америці визначилось тоді чотири сестрі Мітт. І хоч тоді в Америці добились прав вступу до вищих шкіл, все таки політичних прав, права

голосу й участі у виборах дочекались аж по першій світовій війні, коли здобули це право і жінки в Європі.

Ця конвенція в Сенека Фалс дала початок до формації інших різних жіночих організацій. А щойно 40 років пізніше була окликана Світова Конвенція, на якій було сформовано найбільшу тепер у світі міжнародною жіночу організацію — Інтернаціональну Жіночу Раду. Ця Конвенція відбулася у березні, 1888 р. у Вашингтоні. Формальні заходи скликання цієї Конвенції почалися ще в 1882 році, отже взяло шість років часу, щоб скомунікуватися з жіночими організаціями в різних частинах світу і різних державах для скликання такого З'їзду.

В Канаді не було надто заостреної боротьби за права жінки, бо права, які виборювали жінки в Англії автоматично переходили на Канаду. Однак і канадійські жінки виборювали собі права. Ще в другій половині ХІХ стол. жінка в Канаді не мали права вписуватись на університет. Перша канадійка — Емілі Говорд Стов хотіла здобути медичний докторат, в університеті а що в Канаді не могла того зробити, мусіла виїхати на студії до Америки. Була вона також першою провідницею жіночого руху в Канаді, що добивався прав вищої освіти для жінок та політичних прав в державі.

Найвизначнішими провідницями жіночого руху в Канаді були суддя Емілі Морфі з Едмонтону і Нелі МакКланг, з Вінніпегу. Сьогодні, ми відслонили тільки одну картку із загального світового руху, що висвітлює, як повстала перша жіноча організація в Америці, як остаточно повстала Інтернаціональна Жіноча Рада, для прикладу, що труднощі в боротьбі за право жінок були дуже подібні в різних краях і різних частинах світу. Ріжниця хіба тільки та, що жінки різних народів світа добивалися прав у своїй власній державі, тоді як Українки були до того всього ще й залежні від інших чужих держав.

Але вернімось до початків жіночого руху серед Українок. Про боротьбу прав України Великої України трудно говорити. Ціла вона була під міцним пануванням Москви, де не тільки жінки, але й цілий нарід не мав ніяких прав. Отже рух боротьби за право української жінки розпочався

в Західній Україні, в Галичині. І коли в Англії та Америці ця боротьба вже прибрала широких розмірів, з'явилась в Україні серед упокорених сестер каменярка на шляху людського поступу, учениця великого Івана Франка, піонерка жіночого руху — Наталя Кобринська. Вона цілим жаром своєї молоді душі віддається справами визволення української жінки з умов напів невольничих, щоб піднести цю свою меншу сестру з низів будня, вказати їй на ідеали в життю людини, вказати їй на обов'язки, які лежать перед нею, як перед матір'ю, що має виховати свідоме й героїчне покоління української нації.

Не легке було це завдання. Тоді щойно минуло 36 років по скасуванні панщини, нарід ще не встиг отрястися з темноти та убожества. Освічених було мало. В селах загально панувала ще неграмотність. А хоч і були жінки з малою освітою, то вони мало цікавились справами, які діються в широкому світі. Обставини були дуже несприятливі. Однак така ситуація не спинила у сміливих задумах Наталію Кобринську. Пройшла вона, як і кожна велика людина, яка відкриває нові обрії людського поступу, сувору і тверду дорогу життя. Цілий її вік минув у безпереривній боротьбі не з самими законами австрійської держави, під якої пануванням була Галичина, але таки з власним заскорузлим суспільством, яке боронило старого ладу, яке висміювало шляхотні заміри великої патріотки.

Головна програма праці „Товариства Руських Женщин” на яку Кобринська звернула увагу, була та, щоб придбати відповідну для жінок бібліотеку, постарчатися для жінок потрібну лектуру, видавати часопис, знайомити жінок з жіночим рухом в інших краях. Але зустріла Кобринська байдужість серед свого оточення. Лише одиниці стояли при ній. Членство „Товариства Руських Женщин” ще не розуміло шляхотних поривів великої патріотки і звернули свою головну увагу на льокальну роботу. Для них купно риз для священника місцевої парафії, або обрус-накривало, чи свічки становили найважливішу частину праці товариства. Кобринську це глибоко боліло й огірчувало, хоч вона сама

була донькою і дружиною священика. Тяжко було тих байдужих до освіти жінок підносити й уповідлювати.

За два роки існування „Товариство Руських Жениц” розпалося, а Кобринська повернула свою працю на літературну і видавничу діяльність.

До помочі Кобринської стають українські письменниці, які так само проломлювали перші льоди й відважувались писати в обороні прав жінки за підписом власного імені. (Марія Маркович, перша з жінок писменниць підписувалась чоловічим іменем — Марко Вовчок). Пишуть наші письменниці твори, присвячуючи їх питанню жіночої рівноправності — Ольга Кобилянська „Царівна”, „Через Кладку”, „За Ситуаціями”, та інш. Уляна Кравченко пише прикрасні поезії, якими чарує і кличе жінок на „Новий Шлях”.

„ Куди ти, сестро, смілий лет звертаєш?
На новий шлях? А чи тебе знаєш,
Що холод самоти там привита тебе?
Покинь новий, не втопаний вернися,
Забав і сплетень кормом лиш кормися,
Бо світ тебе ледачою назве!

Ледачею? Йі за віщо? — ти питаєш.
За те, що духом світ весь обіймаєш,
Що хто лиш чоловік — для тебе брат,
Що серце кращої всім прагне долі,
Що бунту повне проти самоволі,
Що людські рани всі його болять!

Покинь ті Божі, ясні ідеали,
Що в серці твоєму ярко запалали,
Покинь для спільного добра свій труд!
А ні, то погордуй сучасним судом,
Жий для ідей, працой кривавим трудом,
Віддай усе, усе за рідний люд”.

І ось бачимо, як поетка змальовує добу, де жінка, яка цікавиться освітою, громадськими і суспільними справами, наражена на те, що світ назве її ледачою, осудить. Але вона кличе „погордуй сучасним судом, жий для ідей, працой кривавим трудом. Віддай усе за рідний люд”.

В цім і лежить цілий зміст жіночого руху. Провідниці

жіночого руху серед Українок кличуть своїх сестер підня-
тись, вчитись, працювати і віддавати все для піднесення ці-
лого свого народу з темноти, несвідомости, з економічної
залежності.

Сама Кобринська пише статті. 1887 року видає перший
жіночий збірник — Альманах для Жінок — **Перший Вінок**.
Росте число співробітниць. З Великої України відгукнулись
Олена Пчілка, дає свої поезії молоденька ще поетка Леся
Українка. До співпраці стають інші жіночі постаті.

В 1891 році за старанням Кобринської скликається віче,

Людмила Старицька-Черняхівська

на яким промовляє Кобринська, домагаючись прав жінкам
вступити до університетів. Кобринська зрозуміла, що без
освічених жінок, які вповні розуміли б значення організації
і її завдання, неможливо нічого зробити. Досвід „Товариства
Руських Женщин” був надто гірким для неї.

Через кілька років після розв'язання першого товарис-

тва повстає у Станіславові жіноче товариство п. н. „Клюб Русинок”, а опісля „Руський Жіночий Кругок” в Коломиї. Пізніше повстає в Перемишлі „Товариство Руських Жінок”. В 1906 році повстає в Чернівцях на Буковині „Жіноча Громада”, а в Городенці в Галичині „Жіноче Товариство”. Повстають то тут, то там в містах жіночі товариства, однак не пов’язані між собою. У Львові з часом створився „Кругок Українських Дівчат”, який продовжував задуману Наталею Кобринською працю, бо поставив у своїй програмі головним заведенням освіту та домагання вступу дівчатом до вищих шкіл. Організаційна праця жінок зростала і виходила на справований Кобринською шлях.

Перша світова війна зо всіма своїми подіями повертає працю жіноцтва на добродійну роботу. Відбуваються великі події в українських землях. Повстає Самостійна Українська Держава. Маса українського жіноцтва на службі рідному краю на різних позиціях а деякі з них і зо зброєю в руках.

Повоєнний час приносить свої вимоги: полонені, ранені, знищені війною родини, сироти, шпиталі і захоронки. З маси всіх різних поодиноких товариств виокремлюється **Союз Українок**, який веде організаційну, культурну, господарську працю все вище і вище. Виростає могутня у своїй силі жіноча організація. Союз Українок, — довголітня мрія Наталії Кобринської. На жаль, їй не довелося бачити плодів своєї розпочатої праці. Покинула вона цей світ в році 1920. Зате на її місце вирости десятки нових провідниць-каменярок. Історія українського жіночого руху надто велика, щоб дати її в короткім рефераті. Найбільше плодівита праця велася Союзом Українок в Галичині між двома світовими війнами. Повстали численні українські жіночі організації за океаном — в Канаді, в Америці та в інших краях.

В 1919 році, в часі відродження української державности відбувається дуже важна подія для жіноцтва української нації — формується Українська Національна Жіноча Рада, яка повстала на Великій Україні в Кам’янці Подільській. Ініціаторами УНЖР стають Людмила Старицька-Черняхівська, Софія Русова і М. С. Грушевська.

Ціллю УНЖР було стати поруч жінок інших державних народів, які вже мають сформовані свої Ради і через них входять до Інтернаціональної Жіночої Ради. Це, здається, було найвище досягнення українського жіноцтва за цілі десятиліття, бо носило вже характер державницький. Недовго, на жаль, тривала ця розпочата у своїх великих задумах українська жіноча організація, яка з часом могла була об'єднати різні українські жіночі організації, як одно репрезентативне тіло. Трагедія молодої української держави, яка не вдержала-

Софія Русова

лась і разом з її занепадом мусіла зійти зо свого високого педесталу УНЖР. Статут Інтернаціональної Жіночої Ради не визнавав Рад, тих жінок, які не були жінками державного нараду. Софія Русова, яка виїхала на чужину, до Праги, утікаючи перед більшовиками з України, повезла, як голова УНЖР той символ і деякий час, покликаючись на існування УНЖР, робила всетаки інформативну службу серед жіноцтва інших народів. Як голова, УНЖР Софія Русова увійшла в тісний контакт з тодішнім проводом Союзу Українок

в Галичині, з тією організацією, яка ставала кожного дня все сильнішою. З цієї позиції і діяла майже до кінця свого життя ця велика патріотка, яка внесла в український жіночий рух державницького характеру, великі здобутки.

Ще одна блискуча подія з нашої новішої історії жіночого руху мала місце, а саме — Конгрес Українського Жіноцтва у Станіславові, який відбувся в 1934 році. На цім Конгресі було рішено створити Світовий Союз Українок — федерацію, що об'єднувала б усі українські жіночі організації в Україні і поза нею. Якийсь час по Конгресі повстає ця федерація — Світовий Союз Українок, в який увійшли різні українські жіночі організації а між ними і наш Союз Українок Канади. Головою Світового Союзу Українок стала Мілена Рудницька. Друга світова війна позбавила можливості вести нормальну працю Світового Союзу Українок. І тоді, як і багато інших наших організацій з України, так і поодинокі провідниці понесли цей ідеал Світового Союзу Українок у широкий світ на чужину.

Ще варта б на хвилинку опинитися над тим, що і ми в Канаді маємо вже свою історію від початків жіночої праці в громаді в організації, в зацікавленню Українок суспільними справами свого народу. Але і ця наша історія тісно пов'язана з первісним рухом в Україні. І ми радіємо, що до програми такого свята, як 70-ліття жіночого руху, ми маємо що сказати і про нашу працю тут в Канаді.

На закінчення я хіба висловлю побажання, щоб ми не легковажили це все добро, здобуте нам нашими попередниками, щоб ми використовували цю свободу і можливості, які сьогодні маємо і збагачували ними себе. Мусимо йти далі, вперед з великою вірою у наші цілі і завдання, з яким ідеалом перед нашими очима і з бажанням безперервної праці для свого народу в цілому й для української жінки зокрема.

